

Усний англомовний академічний дискурс: структура, семантика та прагматика

Наталія Сушкова

Кафедра граматики та історії англійської мови, Київський національний лінгвістичний університет, УКРАЇНА, м.Київ, вул.Червоноармійська, 73, E-mail: natashasushkova@hotmail.com

The article focuses on the studies of the academic discourse. It gives the definition of this type of discourse and its main features. It is proved that the academic discourse has the institutional, interactive character, is interdiscursive and mainly has the form of a dialogue. The academic discourse is embodied into the number of speech genres, which all are differentiated according to a set of characteristics. The categories described in the article show the distinct place of the academic discourse among the other types of discourse.

Ключові слова – academic discourse, institutional character, interactive character, speech genre.

Академічний дискурс виділяється в рамках типологій дискурсів у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців: так А.Д.Белова та О.М.Пльченко виділяють академічний дискурс в своїй класифікації дискурсів, враховуючи фактор сфери функціонування [1, 2]. Окремі семантичні, прагматичні та комунікативно-функціональні аспекти академічного дискурсу досліджувалися такими науковцями як Д.Таннен [10], Р.П'яца [9]. Вивчалися окремі мовленнєві жанри академічного дискурсу такими вченими як А.Крос [8], П.Томпсон [11], Д.Бемфорд [6], К.Бодело [7].

У той же час англомовний академічний дискурс у його усній формі, що є об'єктом цього дослідження, все ще залишається невивченим. Немає жодного комплексного дослідження академічного дискурсу.

Під академічним дискурсом ми розуміємо складне утворення, певний соціокультурний тип мовленевої взаємодії, при якому проходить живе спілкування в рамках вищого навчального закладу між учасниками, які мають певні соціальні ролі (лектор, викладач, студент), та метою якого є передати інформацію, знання необхідні для отримання вищої освіти.

Матеріалом дослідження є Мічиганський корпус усної академічної англійської мови (Michigan Corpus of Academic Spoken English) з 152 фрагментів дискурсу із матеріалів загальним обсягом 1.695.540 слів. Корпус включає такі підтипи академічного дискурсу як лекції (small and large lectures), дискусії (discussion sections), лабораторні заняття (lab sections), колоквіуми (colloquia), семінари (seminars), інтерв'ю (interviews), поради (advising sections), індивідуальні заняття викладача із студентом (tutorials), презентації (student presentations), захист дисертації (dissertation defences), консультації (office hours).

Академічний дискурс має деякі спільні риси з науковим та педагогічним дискурсами. Розглянемо риси кожного з названих дискурсів.

Ціль наукового дискурсу – передати наукові положення, наукову та технічну інформацію, вирішити наукову проблему, зацікавити адресата, до

наукового дискурсу відносяться жанри, ціль яких – вирішення теоретичної або прикладної наукової проблеми. Науковий дискурс створюється вченими, його учасниками зазвичай виступають фахівці з відповідним рівнем підготовки, спільним з автором статусом і прагматичним тезаурусом.

На підставі врахування цих ознак жанрова парадигма наукового дискурсу може бути представлена в такому вигляді: монографії, дисертації, статті, “обговорення за круглим столом”, “інтерв'ю”, анотації, (авто)реферати, рецензії, матеріали наукових конференцій, тези доповідей, учбова та довідкова література, традиційна й “електронна” наукова кореспонденція. Усний науковий дискурс має діалогічну форму, яка забезпечується наявністю в ньому предмету розмови – наукової проблеми, технічної задачі.

В свою чергу ціль педагогічного дискурсу – виховання особистості, соціалізація нового члена суспільства, яка включає пояснення норм і правил поведінки, яких очікують від учня, перевірку засвоєння інформації, оцінку результатів. Учасниками педагогічного дискурсу є вчителі та учні. На основі ознак цього дискурсу в практиці педагогічного спілкування виділяються наступні жанри: пояснення, вправа, контроль, організація діяльності основних учасників цього дискурсу – вчителя та учня. На основі реально існуючих форм спілкування можна виділити таку жанрову парадигму педагогічного дискурсу: урок, лекція, семінар, іспит, батьківські збори, бесіда батьків і дитини, вчителя та учня та ін.

В науковому, педагогічному та академічному дискурсах ми можемо побачити спільні риси, такі як тема, інформація, але ці дискурси не є тотожними, цілі, учасники, завдання, місце цих дискурсів різні, що виділяє академічний дискурс як окремий самостійний вид дискурсу.

Розглянемо характерні риси академічного дискурсу. Оскільки залежно від того, у процесі якого спілкування – особистісного чи статусного – формується дискурс, дискурси можуть бути особистісними (неінституційними) та інституційними [3]. Висловлення учасників академічного дискурсу зумовлені насамперед статусною, представницькою функцією комуніканта, тому цей тип дискурсу є інституційним.

Академічний дискурс є інституційним за наявністю інших конститутивних ознак, а саме: специфічних обставин спілкування, що проходить в межах університетських занять; хронотопом академічного дискурсу є університет, а саме аудиторії, лабораторії, кабінети вузів. Зокрема дискусійні секції в Мічиганському університеті проходять у великих

аудиторіях (large classrooms), збори викладачів в малих семінарських кімнатах (small seminar rooms), семінари – в конференц-залах (conference rooms), поради проводяться в офісах викладача (instructor's offices), зустрічі викладача і студента в студентських офісах (student offices), навіть гуртожитках (dormitories), місце проведення колоквиумів – лекційні зали (lecture rooms) або амфітеатри (amphitheatres), захист дисертації може проводитись в невеликих конференц-залах (small conference rooms).

Академічний дискурс характеризується інтерактивністю. Ядром академічного дискурсу є спілкування базової пари статусно нерівних учасників комунікації – викладача (post-doc fellow, senior faculty, junior faculty) і студента (senior undergraduate, junior undergraduate, senior graduate, junior graduate students). Виділяється також спілкування викладачів та студентів між собою, спілкування може проходити лише між викладачами або між студентами без участі викладача.

У залежності від кількості учасників спілкування академічний дискурс може бути монологічним та діалогічним. 95% матеріалу нашого дослідження вказують на те, що академічний дискурс носить здебільшого діалогічний характер. Так, навіть великі та малі лекції не є формою суто монологічного мовлення, так як несуть в собі риси діалогу.

В академічному дискурсі кожна сторона спілкування має свою ціль, ціль викладача полягає в тому, щоб передати студентам інформацію, необхідну для отримання вищої освіти; ціль студента - отримати нове знання про предмет.

В різних жанрах цього дискурсу цілі можуть відрізнятися. Серед цілей академічного дискурсу можна виділити наступні: визначити проблемну ситуацію і виділити предмет вивчення (лекція, дискусія); проаналізувати історію питання, що розглядається (лекція); доповісти результати самостійного навчання (колоквиум, семінар); дати оцінку проведеному дослідженню (лабораторне заняття); доповісти про отримані результати (захист дисертації).

Наступною ознакою академічного дискурсу є інтердискурсивність, і тому спірання на попередні дискурси і їх концепти для академічного дискурсу є однією із системоутворюючих ознак. Так, наприклад, на семінарському занятті викладачі та студенти опираються на знання, отримані під час попередніх лекцій.

Академічний дискурс втілюється в різні мовленнєві жанри. Під мовленнєвим жанром мається на увазі одиниця мовлення як системно організованої репрезентації мови, дискурсивний інваріант, зразок ідеальної природи, що характеризується певним тематичним змістом, композиційною структурою, відбором лексико-фразеологічних, граматичних засобів й інтенційно-прагматичними особливостями [4].

Мовленнєві жанри академічного дискурсу виокремлюються за наявністю таких компонентів як: комунікативна мета, концепція автора (адресанта),

концепція адресата, подійний зміст, комунікативне минуле, комунікативне майбутнє та параметр мовного втілення [5].

До жанрово-стилістичних категорій дискурсу, відноситься категорія розгорнутості та згорнутості тексту. Учасники спілкування володіють узагальненими сценаріями мовленнєвих жанрів і можуть розгортати діалог в рамках того чи іншого жанру у відповідності до умов спілкування.

За цими критеріями можливо виділити такі мовленнєві жанри академічного дискурсу: лекція, дискусія, семінар, колоквиум, інтерв'ю, порада, консультація, індивідуальне заняття викладача із студентом, презентація, лабораторне заняття.

Не складно помітити, що деякі риси, такі як умови спілкування будуть однаковими або частково співпадати для всіх типів академічного дискурсу. Але статусно-рольові та ситуативно-комунікативні характеристики учасників дискурсу, їх кількість, цілі для різних жанрів академічного дискурсу будуть різними.

References

- [1] Белова А.Д. Поняття “стиль”, “жанр”, “дискурс”, “текст” у сучасній лінгвістиці // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія “Іноземна філологія”. – 2002. – Вип. 32-33. – С. 11 – 14.
- [2] Ільченко О.М. Етикет англomовного наукового дискурсу: Монографія. – К.: ІВЦ Політехніка, 2002. – 288 с.
- [3] Макаров М.Л. Основы теории дискурса. – М.: Гнозис, 2003. – 273 с.
- [4] Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с.
- [5] Шмелева Т.В. Модель речевого жанра // Жанры речи. – Саратов, 1997.
- [6] Bamford J. Subjective or objective evaluation? Prediction in academic lectures // Strategies in academic discourse. – Amsterdam: John Benjamins publishing company, 1996. – Vol. 19. – P. 17–27.
- [7] Baudelot C. Student rhetoric in exams // Academic Discourse. Linguistic Misunderstanding and professional power. – Cambridge: Polity Press, 1994. – P. 80–94.
- [8] Cros A. Teaching by convincing: Strategies of argumentation in lectures // Argumentation. – the Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 2001. – Vol. 15. – P. 191–206.
- [9] Piazza R. The pragmatics of conducive questions in academic discourse // Journal of Pragmatics. – 2002. – Vol. 34, № 5. – P. 509–527.
- [10] Tannen D. Agonism in academic discourse // Journal of Pragmatics. – 2002. – Vol. 34, № 12. – P. 1651–1669.
- [11] Thompson P. Aspects of identification and position in intertextual reference in PhD theses // Strategies in academic discourse. – Amsterdam: John Benjamins publishing company, 1996. – Vol. 19. – P. 31–50.